

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Юрченка Едуарда Ігоровича «ДІЯЛЬНІСТЬ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ДОСЛІДНОЇ СТАНЦІЇ ШТУЧНОГО ОСІМЕНІННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТВАРИН (1960–1975) У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ПЛЕМІННОЇ СПРАВИ В ТВАРИННИЦТВІ УРСР», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 – Гуманітарні науки за спеціальністю 032 – Історія та археологія

Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (FAO) переконливо доводить, що світ ХХІ ст., у недалекому майбутньому, може зіткнутись із продовольчою кризою, якщо необхідних заходів не буде вжито якнайшвидше. Україна – це країна номер один у світі, яка може вдвічі збільшити виробництво продовольства за короткий проміжок часу, за наявності певних складових: використання здобутків накопиченого досвіду в галузях агросектору та певного обсягу інвестицій. Одним із базових гарантів продовольчої безпеки України в загальноєвропейському господарському комплексі є тваринництво, яке формує близько 30% валового сільськогосподарського виробництва. Тож, основним важелем подальшого піднесення галузі є племінна справа, завдання якої націлені на розробку ефективних методів і систем розведення та селекції, запровадження ветеринарного контролю.

Відтак, вагомого значення набувають дослідження, присвячені аналізу реконструкції наукових концептів і дослідницьких стратегій галузевих регіональних центрів, зокрема 60-х – першої половини 70-х років ХХ ст. в історії нашої Батьківщини, у контексті розвитку племінної справи в тваринництві УРСР. Вище зазначене проєктовано на вивчення досвіду минулого та дозволяє вийти на рівень теоретико-практичного узагальнення, сприятиме персоніфікації історії аграрної науки, актуалізації найбільш вагомих наукових розробок українських учених.

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Знайомство з текстом дисертації Юрченка Е.І. «Діяльність Центральної дослідної станції штучного осіменіння сільськогосподарських тварин (1960–1975) у контексті розвитку племінної справи в тваринництві УРСР», та змістом положень, винесених на

захист, надає підстави говорити про актуальність обраної теми та новизну отриманих результатів. Міждисциплінарне, завершене фундаментальне дослідження, є актуальним на теоретичному, професійно-практичному рівнях.

Актуалізує тему дисертації аналіз науково-практичного внеску плеяди вчених Центральної дослідної станції штучного осіменіння сільськогосподарських тварин Дюдєнка В.С., Квасницького О.В., Кравченка М.А., Плішка М.Т., Савчука Д.І., та ін. у становлення та розвиток племінної справи в УРСР окресленої доби. Дисертантом встановлено, що колективом дослідної станції докладено значних зусиль до розгортання системних наукових досліджень з розведення і селекції, генетики й біології відтворення, утримання й годівлі сільськогосподарських тварин; розвинуто теоретичні й методологічні основи племінної справи у тваринництві, формалізовано принципи організаційної структури державних племінних станцій та станцій штучного осіменіння в межах УРСР, модернізовано технологію та техніку штучного осіменіння у тваринництві. Наукові ініціативи вчених ЦДСШО сільськогосподарських тварин сприяли зростанню продуктивності традиційних для УРСР порід і типів сільськогосподарських тварин та підвищенню рентабельності виробництва продукції тваринництва, практичні напрацювання яких не втратили актуальності і на сучасному етапі.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до загального напрямку наукових досліджень Інституту історії аграрної науки, освіти та техніки Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН і є складовою наукових тем: «Науково-організаційні та регулятивні засади інноваційної діяльності в системі аграрної науки: теоретико-методологічні, історико-наукознавчі, архівні, біобібліографічні аспекти дослідження (номер державної реєстрації 0116U002102), «Методологічні та організаційні засади управління системою інноваційно-інвестиційного розвитку аграрної науки: історико-концептуальний аспект» (номер державної реєстрації 0116U002103).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій та їх достовірність. Дисертаційна робота Юрченка Е.І. є самостійним науковим дослідженням, у якому комплексно вивчено теоретичний і практичний внесок

Центральної дослідної станції штучного осіменіння сільськогосподарських тварин (1960–1975 рр.) у розвиток племінної справи в тваринництві УРСР. Наукова розвідка Юрченка Е.І. базується на фактологічній основі, що включає значний масив наукових праць з історії вітчизняної технічної науки і дослідної справи. Джерельна база дослідження охоплює опубліковані та неопубліковані документи центральних державних архівів України, відомчих архівів, наукові праці вчених у галузі тваринництва, періодичні видання, що дало змогу розв'язати поставлені дослідницькі завдання. Важливо, що теоретико-методологічну основу дисертаційної роботи Юрченка Е.І. становить комплекс принципів і методів пізнання – об'єктивності, історизму, системності, наукового плюралізму, які діалектично взаємодіють і сприяють всебічному розкриттю наукової, організаційної, виробничої, популяризаторської діяльності ЦДСШО сільськогосподарських тварин.

Наукові положення, висновки та узагальнення, викладені в дисертації, мають важливе значення для об'єктивного та повноцінного відтворення особливостей і тенденцій розвитку наукових досліджень учених ЦДСШО: удосконалення існуючих порід і типів сільськогосподарських тварин, інформатизація та автоматизація селекційного процесу; обґрунтування ефективних методів оцінки плідників та їх раціональне використання; пошук ефективних форм організації штучного осіменіння та вивчення його економічної ефективності.

Обґрунтованість та достовірність сформульованих у дисертаційній роботі основних положень не викликає сумнівів і заперечень. Вони переконливо підтверджуються численними фактами, статистичними відомостями, ретельним аналізом та низкою посилань на джерельну базу дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів та повнота їх викладу в опублікованих працях визначається тим, що дисертантом вперше в українській історичній науці, на основі використання комплексу різнопланових документальних джерел, розкрито творчі напрацювання ЦДСШО сільськогосподарських тварин з розвитку племінної справи в тваринництві. Виділено основні періоди її діяльності, що ґрунтуються на зміні домінуючих

напрямів наукових пошуків, результативності впровадження завершених наукових розробок.

Дисертантом систематизовано наукову спадщину вчених дослідної станції, узагальнено їх конструктивні наукові підходи з удосконалення племінних і продуктивних якостей традиційних для УРСР порід і типів сільськогосподарських тварин, що ґрунтувалися на застосуванні ефективних методів і систем розведення та відтворення сільськогосподарських тварин, запровадженні імуногенетичних досліджень, інформатизації селекційного процесу. Конкретизовано внесок в розробку проблем біології та фізіології відтворення сільськогосподарських тварин, модернізацію техніки і технології штучного осіменіння. Обґрунтовано результативність впровадження передових наукових ініціатив і дослідницьких стратегій учених дослідної станції в умовах сучасного регіонального виробництва продукції тваринництва в Україні.

Формалізовано нові наукові положення щодо тенденцій розвитку племінної справи в УРСР у 60-і – першій половині 70-х років ХХ ст. з урахуванням внеску ЦДСШО сільськогосподарських тварин у розробку її науково-організаційних і теоретико-методологічних засад. Набув подальшого розвитку напрям дослідницької роботи з відтворення діяльності провідних регіональних галузевих інституцій та видатних українських учених у галузі племінної справи.

Основні наукові положення та висновки дисертаційного дослідження доповідалися та обговорювалися на міжнародних і всеукраїнських наукових, науково-практичних конференціях. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 11 наукових праць: 4 статті у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у зарубіжному науковому виданні та 6 публікацій у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Оцінка змісту дисертаційної роботи, її завершеність. Подана до захисту дисертація Юрченка Е.І. підпорядкована меті та основним дослідницьким завданням. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. У *вступі* розкрито актуальність дисертаційного дослідження, відображено зв'язок з науковими програмами, планами, темами,

визначено мету, завдання, хронологічні і територіальні межі, об'єкт, предмет, методологічні основи, наукову новизну, структуру дисертації.

У *першому розділі* дослідження встановлено, що окреслена тема залишається недостатньо відображеною в історіографії. Дисертантом виділено дві групи історіографічних джерел: наукові праці, написані за радянської доби та дослідження пострадянського періоду. Доведено, що належним чином не осмислено творчі пошуки науковців, не окреслено шляхи їх використання на сучасному етапі розвитку тваринництва.

Джерельна база дослідження охоплює опубліковані та неопубліковані документи центральних державних і галузевих архівів України, наукові праці вчених у галузі тваринництва, періодичні видання та інші матеріали, що дало змогу розв'язати поставлені дослідницькі завдання. Теоретико-методологічну основу дисертації становить комплекс принципів і методів пізнання, які діалектично взаємодіють і сприяють всебічному розкриттю багатогранної наукової, виробничої, репрезентаційної та популяризаторської діяльності ЦДСШО сільськогосподарських тварин.

У *другому розділі* дисертаційного дослідження доведено, що передумовами організації дослідної станції було становлення вітчизняної племінної справи та штучного осіменіння сільськогосподарських тварин; характерне реформування системи племінної справи на основі організації принципово нових одиниць – племінних заводів і державних станцій з племінної роботи та штучного осіменіння, запровадженням комплексних методів племінної роботи, що ґрунтуються на врахуванні досягнень науково-технічного прогресу в галузі.

Дисертантом, виділено та проаналізовано два періоди наукової діяльності ЦДСШО сільськогосподарських тварин: 1960–1969 рр. та 1969–1975 рр. Доведено, що науковцями вивчено й узагальнено досвід роботи держплемстанцій та станцій штучного осіменіння, розроблено «Методику планування підбору в товарних стадах великої рогатої худоби для господарств зони діяльності станцій штучного осіменіння сільськогосподарських тварин» та «Методичні рекомендації зі складання п'ятирічного плану селекційно-племінної роботи з великою рогатою

худобою для колгоспів і радгоспів зони діяльності станцій штучного осіменіння сільськогосподарських тварин». Запропоновано оптимальні структуру та параметри діяльності станцій зі штучного осіменіння різних категорій. удосконалення існуючих порід і типів сільськогосподарських тварин, інформатизація та автоматизація селекційного процесу; запровадження імуногенетичних методів селекції; обґрунтування ефективних методів оцінки плідників і раціональне використання їх державними племінними станціями; пошук ефективних форм організації штучного осіменіння та аналіз економічної ефективності штучного осіменіння.

У *третьому розділі* виділено основні напрями наукової діяльності ЦДСШО сільськогосподарських тварин: вивчення й узагальнення досвіду роботи держплемстанцій та станцій штучного осіменіння УРСР, розробка рекомендацій щодо їх організаційної структури; розвиток теорії племінної справи у тваринництві; удосконалення існуючих порід сільськогосподарських тварин; обґрунтування ефективних методів оцінки плідників та їх раціональне використання; виявлення причин безпліддя худоби та відпрацювання ефективних методів боротьби з нею; оптимізація технології та техніки штучного осіменіння, вивчення проблем раціональної організації та економічної ефективності штучного осіменіння кріоконсервованим сім'ям. Встановлено, що співробітники дослідної станції надавали регулярну методичну і практичну допомогу спеціалістам державних племінних станцій з перспективного планування племінної роботи, організації глибокого заморожування сім'я бугаїв, штучного осіменіння, запровадження сучасних методів діагностики та лікування безпліддя сільськогосподарських тварин.

Обґрунтовано внесок учених дослідної станції в розробку теорії і методології селекції та розведення, генетики сільськогосподарських тварин. Розвинуто системну концепцію породи, основні принципи та положення розведення за лініями і родинами, типи лінійно-родинного підбору та цілеспрямованих споріднених спаровувань. Розроблено методики виведення лінійних бугаїв у племзаводах симентальської породи, планування лінійно-групового підбору

бугаїв-плідників із застосуванням математичних методів і ЕОМ, прогнозування поєднуваності батьківських пар при промисловому схрещуванні. Оптимізовано введення інформації в ЕОМ з перфокарт на перфострічку і розроблено новий макет перфорації. Запропоновано графічний метод планування підбору бугаїв і чергування ліній, методи оцінки плідників за жирномолочністю, за родоводом і потомством. Досліджено генетичний поліморфізм білків за типами трансферинів сироватки крові та молока у взаємозв'язку з продуктивністю і відтворною здатністю великої рогатої худоби, сформовано основи селекції за типами трансферину. Опрацьовано методику використання частково абсорбованих полівалентних сироваток, рекомендації з використання показників поліморфізму казеїну молока для характеристики порід. Запроваджено новий спосіб виявлення імунобіологічної поєднуваності тварин при спаровуванні на основі використання в реакціях полівалентної гетероімунної сироватки.

У *четвертому розділі* доведено, що вченими ЦДСШО сільськогосподарських тварин зроблено вагомий внесок у розвиток основ біології відтворення, штучного осіменіння сільськогосподарських тварин. Встановлено, що впровадження завершених наукових розробок учених дослідної станції у практику вітчизняного тваринництва сприяло зростанню надою молока та загального виходу молочного жиру найбільш поширених у зоні її діяльності порід великої рогатої худоби. У зв'язку з поліпшенням породності та продуктивності худоби змінився якісний склад стад, понад 70% худоби було віднесено до класів еліта-рекорд, еліта і першого класу. Упровадження вченими ЦДСШО сільськогосподарських тварин імуногенетичних методів у практику їх розведення та селекції сприяло проведенню ґрунтового аналізу генетичної структури порід, розкриттю специфіки їхнього генофонду, оцінці генетичної консолідації та диференціації.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. У дисертаційному дослідженні Юрченка Е.І. «Діяльність Центральної дослідної станції штучного осіменіння сільськогосподарських тварин (1960–1975) у контексті розвитку племінної справи в тваринництві УРСР» порушення норм академічної доброчесності не виявлено.

Зауваження та дискусійні положення. У цілому позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Юрченка Е.І., її актуальність, наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, вибір методологічних підходів, історіографічної та джерельної бази, варто зазначити про деякі дискусійні положення та зауваження:

1. Потребує уточнення положення про поділ історіографічної бази дослідження на групи – за хронологічним (стор. 1 анотації), за предметно-тематичним принципом з поділом на взаємопов'язані підгрупи за хронологічним принципом (стор. 26 дисертації). Звідси, у першому розділі дисертації другою проаналізованою роботою є джерело датоване 1973 р. (стор. 27), а далі (стор. 28) джерела за 1960 р., 1957 р. (стор. 29); сучасна історіографія проблеми також потребує структурованої логічної системи (стор. 33-38).

2. У тексті дисертаційного дослідження зустрічаються повтори текстів (стор. 27-28 зі стор. 31 дисертації).

3. У підрозділі 2.2. «Науково-організаційні засади діяльності Центральної дослідної станції штучного осіменіння сільськогосподарських тварин (1960–1975)» потребує уточнення сентенція, що «...нами виділено два періоди її діяльності. Перший охопив 1960–1969 роки» (стор. 78), водночас, в анотації зазначено, що «виділено два періоди наукової діяльності ЦДСШО сільськогосподарських тварин. Упродовж першого періоду (1960–1961)...» (стор. 2 анотації).

4. Потребують уточнення терміни і положення: «громадянська війна», «жовтневий переворот» (стор. 64); хронологічне бачення дисертантом історичного процесу – «...У перші роки радянської влади розвиток племінного тваринництва забезпечувався в умовах селянського господарства, нездатного забезпечити базу для більш інтенсивного виробництва. Декретом РНК РРФСР про племінне тваринництво від 19 липня 1918 р. ...» (стор. 66); фактологічна неточність про статус міста Бровари, який було надано у 1956 р. – «... в 1929 р. було переведено в м. Бровари Київської області...» (стор. 67, 108 та стор. 2 анотації); уточнення положення, що «...серед громадських заходів з розвитку племінного тваринництва...» (стор. 67).

Загальний висновок про дисертаційну роботу, її відповідність встановленим вимогам Міністерства освіти і науки України. Дисертаційне дослідження Юрченка Е.І. є самостійним, цілісним і завершеним науковим дослідженням, виконане на належному науково-теоретичному рівні. Одержані в роботі науково обґрунтовані результати в сукупності забезпечують вирішення наукового завдання – комплексний історико-науковий аналіз діяльності Центральної дослідної станції штучного осіменіння сільськогосподарських тварин.

За змістовним наповненням, структурою, новизною, важливістю і глибиною наукових результатів дисертаційна робота Юрченка Едуарда Ігоровича «Діяльність Центральної дослідної станції штучного осіменіння сільськогосподарських тварин (1960–1975) у контексті розвитку племінної справи в тваринництві УРСР» відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. (zareestrovano в Міністерстві юстиції України від 03 лютого 2017 р. за № 155/30023) та пп. 9-18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167), а її автор заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 – Гуманітарні науки зі спеціальності 032 – Історія та археологія.

Офіційний опонент:

докторка історичних наук, доцентка,
доцентка кафедри інформаційних
технологій, Київський національний
університет культури і мистецтв

[Handwritten signature]
Г.В.Салата

Підпис _____ засвідчує
Начальник ВК _____
" ____ " _____